

Император Аврелиан — „Възстановителят на света“

Автори: Владимир Попов

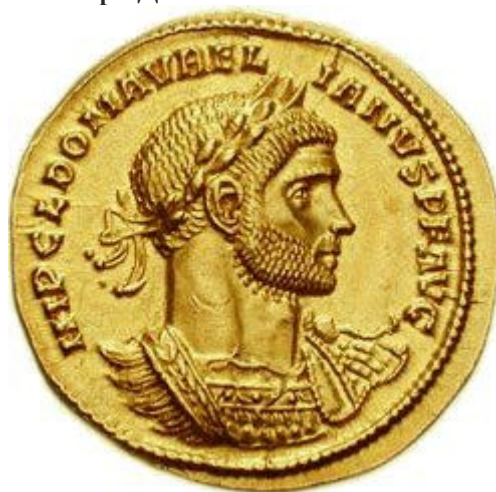
Луций Домиций Аврелиан /Lucius Domitius Aurelianus/, известен като император Аврелиан управлявал Римската империя през 270—275 г.

Описание на външния вид и характера на Аврелиан ни е оставил авторът на „Историята на Августите“ /произведение от 4 век/:

„Аврелиан имал привлекателна външност, отличавал се с мъжествена красота, бил висок на ръст, с голяма физическа сила, имал слабост към виното и храната, но рядко се отдавал на любовна страст. Бил прекомерно строг, поддържал сурова дисциплина и обичал да вади меч...“

Според Евтропий, Аврелиан бил „сръчен във военните дела, но невъз-

държан и склонен към жестокости“. Аврелий Виктор го нарича строг и неподкупен. По скулптурни и монетни изображения Аврелиан е показан като типичен военачалник от епохата: късо подстриган с обръснати бузи и малка брада:

Произход и ранни години

Аврелиан бил роден на 9 септември 214 или 215 година, най-вероятно в Сирмиум /дн. Сремска Митровица/, в семейството на обикновен селянин. Майка му била жрица на „Непобедимото Слънце“ /Sol Invictus/. Като млад Аврелиан предпочел военната кариера, тъй като тя единствена гарантирала на хората от неблагороден произход високо обществено положение и стабилен доход. Храбростта и военните му заслуги го издигнали до трибун на Legio VI Gallica. По време на управлението на император Галиен /253-268 г./, Аврелиан бил назначен за командир на кавалерийски

отряд – част от мобилната имперска армия, предназначена да преследва и унищожава грабителските готски банди, върлуващи на Балканския полуостров. След убийството на Галиен по време на бунта на Авреол срещу имперската власт, Аврелиан подкрепил своя съратник Клавдий II за овантентия престол /макар да имало съмнение че и той и новият император също участвали в заговора/. При Клавдий II Аврелиан достигнал върховете на военната кариера. Във войната с готите бил назначен за командващ на всички конни подразделения и неговите отряди изиграли ключова роля в битката при Наисус /дн. Ниш/ през септември 268 г., където 50 000 от нашествениците били избити или пленени.

В това време на запад алеманите, използвайки факта, че войсковите контингенти били съсредоточени в Италия /във връзка с бунта на Авреол/, пробиха римската отбранителна линия по поречието на горен Дунав и започнали да грабят Северна Италия. В началото на 269 г. император Клавдий II и Аврелиан победили варварите при езерото Бенак.

Докато траела тази кампания, Балканските провинции на империята отново били подложени на нашествие от обединените племена на готи, херули, гепиди и бастарни. Клавдий незабавно изпратил Аврелиан и неговата далматска кавалерия на полуострова, където военачалникът ги принудил да снемат обсадата на Тесалоника /дн. Солун/ и обезкървил войската им след редица дребни схватки и засади, в които загинали около 3 000 варвари. Готите отстъпили в Мизия, а в това време пристигнал и Клавдий с подкрепления. Генералното сражение между римляните и готите било кръвопролитно и без победител, но конницата на Аврелиан продължила преследването на отстъпващите варвари, сред които започнали глад и чума. Император Клавдий се върнал в Сирмиум, където по-късно починал от върлуващата на полуострова епидемия /270 г./, докато

Аврелиан разбил остатъците от готската армия.

ВЪЗКАЧВАНЕ НА ПРЕСТОЛА

След смъртта на императора властта била завзета от брат му Квинтил, ползващ се с подкрепата на Сената. Армията обаче отказала да го признае, предпочитайки да назначи някой от военачалниците си – явление, характерно за епохата на „войнишките императори“. Така панонските легиони провъзгласили за император Аврелиан, а Квинтил /останал без поддръжка от войската/се самоубил, прерязвайки вените си.

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО НА ИМПЕРИЯТА

Пред новия император стояла нелеката задача да обедини разпокъсаната империя, страдаща от варварски набези, от местни узурпатори и постоянна заплаха от персийско нашествие. Галските и Британските провинции се отделили в т. нар. „Галска империя“, управлявана от местни аристократи, на Изток някога

васалното Палмирско царство завладело Мала Азия, Сирия и Египет, земите покрай Дунав и Рейн страдали от постоянните набези на алемани, квади, сармати, готи и карпи. Икономическата криза и увеличаващото се разслоение между бедни и богати в римското общество довеждали до бунтове на занаятчии и селяни срещу представителите на администрацията и прослойката на едрите земевладелци.

ВОЙНА С ВАНДАЛИТЕ

Първите мерки на новия император били насочени към укрепването на позициите си в останалите му подвластни територии. През 270 г. многобройна войска вандали и язиги преминала в Панония между

Аквинк /дн. Будапеща/ и Бригенцио. Аврелиан бързо събрал армията си в Аквилея /сев. Италия/, откъдето преминал в Панония, избирайки за своя база Сисция /дн. Сисак/. Заповядал на селското население да укрива провизиите от врага в укрепените градове, с което затруднил варварите в

намирането на продоволствие и ги омаломощил. След като подготвил армията си, Аврелиан удържал победа над вандалите, взел 2000 заложници, които зачислил към кавалерията си, а оцелелите пуснал да се изтеглят отвъд Дунав.

ВОЙНА С АЛЕМАНИТЕ, МАРКОМАНИТЕ И ЮТУНГИТЕ

Докато Аврелиан усмирявал вандалите, през 271 г. алеманите, маркоманите и ютунгите разграбили Норик, преминали Алпите и нахлули в Италия, превземайки Плаценция. Армията им наброявала 40 000.

Императорът, който в това време се намирал в Сирмиум, бързо се придвижил към Италия с легионите си. Стигайки Медиолан /дн. Милано/ той изпратил ултиматум на варварите да се предадат, но те отговорили, че като свободни хора са свикнали да се сражават. Аврелиан обаче надценил силите си, в резултат на което изморената от похода римска армия била подмамена в засада и разбита при Плаценция.

Въпреки поражението, Аврелиан реорганизирал войската си и скоро след това нападнал лагера на алеманите при река Метавър, с което ги изненадал и ги разбил напълно. Когато

варварите замолили мир, Аврелиан склонил да приеме посланиците им,

като импозантно подредил войските си във формата на полумесяц, а отпред покрай него били строени трибуните на легионите, конните префекти и легионните символи и знамена. След като привидно им обещал примирие, Аврелиан пресрещнал оттеглящите се германци при Тицин и ги унищожил напълно.

След това императорът се завърнал в Рим, където Сенатът го удостоил с титлата Germanicus Maximus. Тъй като заплахата от германските племена се засилвала, Аврелиан решил да ограда Вечния Град със стена, дълга 19 км., висока 6 метра и дебела 4 м. Стената на Аврелиан имала 18 порти, укрепени със стражеви кули, но била предназначена да издържи на внезапно нападение, а не на планомерна обсада. Строежът ѝ бил осъществен от гражданите на града, тъй като войниците били ангажирани за постоянните военни кампании. Примерно по това време били възстановени термите на Каракала и построени нови казарми за преторианците.

да сече монети – това вече било право единствено на императора.

Войната с готите

Въпреки многобройните поражения, нанесени им от Аврелиан и Клавдий през предходните години, готите си оставали сериозна заплаха за провинциите Дакия и Мизия, и постоянно нахлували в тях, докато Аврелиан громял

ВЪСТАНИЕТО В РИМ ПРЕЗ 271 г. Неспokoйната обстановка в града и монетната реформа, провеждана от Аврелиан довели до бунта на Фелицисимус – началникът на фиска /имперската хазна /, който подстрекавал монетарите да влошават качеството на монетите. Бунтовниците се укрепил на хълма Целий и въстанието било потушено с големи усилия – според Аврелий Виктор 7000 войници били убити в хода на бойните действия. След бунта на жителите на Рим Аврелиан изплатил по 500 денария на човек, възстановил безплатното раздаване на хляб и вино, позволил на винопроизводителите да продават продукцията си без налози. Също се опитал да изкорени корупцията сред сенаторското съсловие, забранил доносите и преследвал злоупотребите на лихварите и наместниците на провинциите. Аврелиан лишил Сената от възможността

алеманите в Италия. След като обезопасил Италия, през 272 г. императорът прехвърлил легионите си на Балканите, успял да разбие готите и да ги прогони отвъд Дунав. В битката загинали 5000 варвари и готския вожд Канабад. За победата си Аврелиан получил титлите: *Dacicus Maximus* и *Gothicus Maximus*. Императорът обаче преценил, че провинция Дакия е трудна за защита, предвид непрестанните вражески нашествия и решил да евакуира романизираното население и администрацията в опустошената Мизия, по този правейки река Дунав естествена преграда между Римската империя и варварския свят. На териториите на Балканските провинции Мизия и Тракия били учредени две нови административни единици: Крайбрежна Дакия и Вътрешна Дакия – своеобразно съхраняване на авторитета на Аврелиан на фона на изоставената римска

провинция. Ходът бил удачен, защото опразнените земи оттатък реката станали арена на сблъзци между гепиди и готи, чиито междуособици оставили римските провинции на мира, а Дунавският лимес бил укрепен с прехвърлените от Дакия подразделения на V Macedonica и XIII Gemina, както и голямо количество помощни части.

ПЪРВАТА ВОЙНА С ПАЛМИРСКОТО ЦАРСТВО

След като победил варварите в Италия и на Балканите, Аврелиан се заел да възстанови римската власт на Изток, където богатите римски провинции в Мала Азия, Сирия и Египет попаднали под властта на Палмирското царство на кралица Зенобия, която обявила сина си Валабат за цар и император на Рим /rex et imperator/. През 271 г. Аврелиан изпратил бъдещият император Проб да отвоюва Египет. След успешното приключ-

ване на кампанията на следващата /272/ година, императорът събрал 200 000-на армия, от далматски легионери и мавърска кавалерия; били създадени и два нови легиона: Legio I Illyricorum и Legio IV Martia. Походът имал за цел да си възвърне Мала Азия и Сирия и да ликвидира Палмирското царство.

Римската войска се събрала в Халкедон. Цяла Мала Азия преминала на страната на римляните без град Тиана в Кападокия, чиито жители

затворили вратите. Разгневеният Аврелиан обещал, че „няма да остави живо куче в този град“, т. е. че ще изстреби всичките му жители до крак. След превземането на града променил намерението си и вместо да даде заповед за разграбване, наредил на войниците си да избият всички кучета в града.

Преминавайки в Сирия, армията му удържала победа над войската на палмирците и превзела Антиохия. При Емеса /дн. Хомс/ легионите за втори път нанесли поражение на армията на Зенобия, а след като цяла Сирия била покорена, Аврелиан обсадил Палмира. По време на продължителна обсада, Зенобия била хваната при опита си да избяга в Персия, а градът се предал.

Царицата и военачалниците ѝ били пленени и отведени за триумф в Рим, а в Палмира бил оставен римски гарнизон. В източните провинции Аврелиан оставил наместника Марцелин с част от армията. В резултат на тази война на Аврелиан му били присъдени титлите *Restitutor Orientis* и *Parthicus Maximus*.

РАЗГРОМЪТ НА КАРПИТЕ И ВТОРАТА ВОЙНА С ПАЛМИРА

Докато траела Палмирската кампания, изтласканите от готите карпи нахлули в Тракия и грабели провинцията. Въпреки че настъпвал зимният сезон, императорът организира поход срещу варварите, който приключил успешно. Част от победените варвари били поселени като колони в Родопите. На Изток, през 273 г. жителите на Палмира въстанали и избили римския гарнизон. Аврелиан незабавно организира нова експедиция срещу размирния град и този път римляните го разрушили до основи. Разбил и изпратените подкрепления от персите и приключил възстановяването на римската власт на Изток като потушил въстанието на Фирм в Египет като при бойните действия в Александрия пострадали прочутата Библиотека и Музейонът.

ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА „ГАЛСКАТА ИМПЕРИЯ“

Аврелиан се завърнал в Рим, където започнал подготовка за завладяването на „Галската империя“, управлявана от местния магнат Тетрик I.

Числеността на войските му, вследствие на непрестанните битки не била голяма, но галските богаташи и градското население, изправени пред варварските набези и селските бунтове /движението на багаудите/, симпатизирали на императора и търсели закрила от него.

Имперската армия през пролетта на 274 г. преминала Алпите, нахлула в Галия по поречието на река Рона и превзела Лугудун /дн. Лион/. При Дурокаталунум /дн. Шалон на Марна/ Аврелиан разбил войските на Тетрик, който се предал в хода на битката и изоставил легионите си. След това императорът се разправил с узурпатора Фаустин и останал в Галия до есента, за да инспектира и укрепил Рейнския лимес. След стабилизиране на ситуацията в западните провинции на империята, победоносният император се върнал в Рим, за да отпразнува дългоочаквания триумф. В „Историята на Августите“ той е описан така:

„Там имало три царски колесници: от тях едната принадлежала на Однат /съпругът на Зенобия/, украсена със сребро, втората – пратена от персийския цар като подарък на Аврелиан, третата била на Зенобия, която се надявала с нея да влезе в Рим. В това обаче тя сгрешила: заедно с нея тя влязла в Рим - победена, на чужд триумф. Имало още една колесница, впрегната с четири елена; за нея говорят, че принадлежала на готския цар. На нея, казват, Аврелиан потеглил към Ка-

питолия, за да заколи там елени-те, посветени на Юпитер Всеблаг и Всемогъщ. Отпред шествали двадесет слона, двеста дресирани диви животни от Либия и Палестина..., четири тигъра, жирафи, лосове и подобни зверове в пълен ред, 800 двойки гладиатори, без да броим пленниците от варварските племена – блемии, аксумити, араби от Арабия Феликс, индийци, бактрийци, ибери, сарацени, перси, готи, алани, роксолани, сармати, франки, свеви, вандала, германци със завързани ръце като пленници. Сред тях вървели и оцелелите благородници от Палмира и египтяни, наказани заради въстанието...”

Аврелиан получил титлата „Възстановител на Света“ – Restitutor Orbis. Тетрик и синът му, както и бившата царица Зенобия били оковани във вериги на шествието, но след приключването на триумфа били освободени. Тетрик получил почетна длъжност в Италия, а Зенобия била омъжена за римски офицер.

Към края на 274 г. по Дунав отново имало нападения на германски племена, което предизвикало нова намеса на императора.

РЕФОРМИ

РЕЛИГИОЗНАТА РЕФОРМА

АВРЕЛИАН ПРЪВ ОТ ИМПЕРАТОРИТЕ ЗАПОЧНАЛ ДА НОСИ ДИАДЕМА И ОФИЦИАЛНО ДА СЕ ТИТУЛУВА „ГОСПОДИН И БОГ“ /DOMINUS ET DEUS/

Аврелиан пръв от императорите започнал да носи диадема и официално да се титулува „господин и бог“ / Dominus et Deus/, ставайки предшественик на създадения от Диоклециан доминат. Също така въвел за почит войнишкия култ към „Непобедимото слънце“ /Sol Invictus/, обявявайки го за върховно божество. През 274 г. му построил нов храм в Рим, както и учредил игри на всеки четири години в негова чест. Създадена била и колегия от понтифици на слънцето, излъчени от сенаторските среди. Замисълът на Аврелиан бил „Непобедимото Слънце“ да оглави пантеона на боговете, превръщайки се в единна религия, която да обедини разнородните вярвания на римските граждани. Слънцето било изобразявано на монети с надпис „Повелител на Римска империя“ /SOL DOMINVS IMPERI ROMANI/, а императорът

бил провъзгласен за негов жрец. Култът бил официален за легионерите и символите на Слънцето украсили имперските штандарти.

МОНЕТНАТА РЕФОРМА

Сред основните задачи на Аврелиан била реформиране на монетните единици, обезценени заради влошеното им качество, което довело до инфлация и преминаване към натурална размяна. За да възстанови доверието в парите, през 271 г. било решено да се сечат сребърни монети и да се увеличи съдържанието на злато в ауреусите. Мерките обаче не били осъществени пълноценно заради недостиг на ценни метали. Въпреки това новите сребърни монети „антониниани“ били с номинал 1/20 от стария сребърен денарий, и съдържанието на сребро в тях било повишено до 4,1%. Теглото на златните монети било увеличено до 6,6 г. Впоследствие Аврелиан реорганизирал и основал

нови монетни дворове в Сисция, Сердика /дн. София/, Медиолан, Тицин и Лугудунум, Кизик, Триполис /Триполи в Ливан/ и Антиохия. Въпреки реформите обаче икономическата криза продължила.

РЕФОРМАТА В АРМИЯТА

При Аврелиан, във връзка с войните срещу палмирци и перси на Изток нараснало значението на тежката кавалерия /катафракти и клибанарии/. Германските племена също нямали добра конница, което улеснявало изолирането унищожаването на техните грабителски банди. Аврелиан започнал прием на варвари в армията, формирайки помощни части от пленените вандали, ютунги и алемани с техни дрехи, оръжия и отличителни знаци. Някои изследователи предполагат, че Аврелиан окончателно отделил легионната кавалерия от пехотните части и създал от нея подразделения, наречени *promoti*. За кампанията си на Изток набрал и два нови легиона: *Legio I Illyricorum* и *Legio IV Martia*, разположени впоследствие в провинция *Arabia Petraea*. Сред легионерите Аврелиан имал непоколебим авторитет, но той бил строг към тях и изисквал желязна дисциплина. След ликвидирането на Палмирското царство възстановил и реорганизирал армията в източната част на империята, заради което получил и титлата „възстановител на армията“ /*RESTITUTOR EXERCITII*/. В резултат на непрестанните му победоносни кампании войниците пеели за него: „не ще изпием толкова вино, колкото кръв е пролял“.

СМЪРТ

През 275 г. Аврелиан решил да започне война с „вечния враг“ Персия, за да върне Месопотамия под римска власт. Там по това време царска-

та власт била слаба и императорът преценил, че кампанията няма да е трудна. Той събрал в Илирия „голяма армия“, но близо до Византион /дн. Истанбул/ бил убит в резултат на заговор. Организаторът на убийството бил завеждащият императорската канцелария Мнестий. Опасявайки се от гнева на императора за дребно провинение, той копираше почерка му и съставил фалшив списък с имена на хора, за които се знаело, че са в немилост, но добавяйки и приближени на императора военачалници. Прочитайки този списък пред събраните лица от неговото обкръжение, той предизвикал страх и разочарование, вследствие на което заговорниците нападнали Аврелиан и го убили. За непосредствен убиец на императора е сочен тракиецът Мукапор. След смъртта му, Аврелиан и Клавдий II били обожествени от Сената. Жена на императора, Улпия Северина, която също се ползвала с голям авторитет, успяла да задържи юздите на управлението в последвалото двумесечно междуцарствие и съдействала за избирането на Тацит за император, който впоследствие наказал убийците.

РАВНОСМЕТКА

Управлението на Аврелиан продължило 5 години, но за толкова кратък срок той възстановил единството на Римската империя. В „Историята на Августите“ е записано, че римският народ го обичал, а Сенатът се страхувал от него. Отличен военачалник,

Аврелиан бил привърженик на строгата дисциплина в армията и противник на корупцията сред чиновниците. Предприетите от него реформи способствали за стабилизирането на империята. Императорът в кратки срокове неутрализирал вътрешните и външните заплахи, и предотвратил разпада и гибелта на Римската дър-

жава. Така че не случайно в „Извадките за живота и нравите на Римските императори“ историкът Аврелий Виктор сравнява постиженията му с тези на Александър Велики.

Винаги можеш да прочетеш нещо интересно.

www.nauka.bg